

Din ve Bilim
Muş Alparslan Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi / Region and Science - Journal of Muş Alparslan University Faculty of Islamic Sciences
e-ISSN: 2667-7717 Haziran/June 2020, 3(1): 51-62

Covid-19 Koronavirüs Salgını Sürecinde Yaşlıların Örselenen Onuru ve Hadislerde Yaşlıların Konumu

Elderly Dignity in the Covid-19/Coronavirüs Outbreak Process and the Position of the Elderly in Hadiths

Recep ERTUĞAY

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Hadis Ana Bilim Dalı.

Assistant Professor, Atatürk University, Department of Hadith
Erzurum/Turkey

receptertugay@hotmail.com, recep.ertugay@atauni.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-7289-0338

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 02 Mayıs / May 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22 Haziran / June 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Bu makale Recep Ertuğay'ın *Hz. Peygamberin Sünnetinde Şefkat* (2017), isimli doktora tezinden hareketle hazırlanmıştır.

Atıf / Citation: Ertuğay, Recep. "Covid-19 Koronavirüs Salgını Sürecinde Yaşlıların Örselenen Onuru ve Hadislerde Yaşlıların Konumu / Elderly Dignity in the Covid-19/Coronavirüs Outbreak Process and the Position of the Elderly in Hadiths". *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3 / 1 (Haziran 2020): 51-62.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dinbil> | **mailto:** dinbil@alparslan.edu.tr

Copyright © Published by Muş Alparslan Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Muş Alparslan University, Faculty of Islamic Sciences, Muş, 49250 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Çin’de meydana çıkıp bütün dünyayı saran özellikle de yaşlılarda ve kronik hastalığı bulunanlarda çoğunlukla ölümlerle sonuçlanan *Covid-19 Koronavirüs* salgını karşısında bazı insanların ve bazı ülkelerin yaşlılar özelinde konuya yaklaşımı üzüntü verici bir görüntü arz etmektedir. Bir kısım ülkelerde huzurevlerinde çok sayıda yaşlının ölü olarak bulunduğu, bazı ülkelerin hastalığa karşı yaşlı insanları dikkate almayan yaklaşımlar sergilediği, bazı ülkelerde hasta sayılarının artmasıyla birlikte tedavi için hasta tercihine gidildiği, hastanelerinde yaşam ünitelerinin ileri yaşlardaki hastalardan sökülüp diğer hastalar için kullanıldığı bilgileri paylaşılmaktadır. Ülkemizde de virüs salgınına karşı yaşlıları muhafaza altına alan bir yaklaşım sergilenmiş, ihtiyaçlarının kapılarına kadar götürülmesi planlanmış ve gerçekleştirilmiş olmakla birlikte bazı kişiler de sokağa çıkma yasağı uygulanan yaşlılarımızı alay konusu yapmaya cüret edebilmiştir. Durumun vahameti yaşlılara sahip çıkmanın gereğini ortaya koyma mecburiyetini gündeme getirmiştir. Bu sebeple sosyal bir sorumluk saikiyle Hz. Peygamber’in hadislerinde yaşlıların konumunu ele almaya, yaşlılarımıza karşı üzerimize düşenleri hatırlatmaya ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs, Covid-19, Sünnet, Hadis, Yaşlı, Onur

Abstract

In the face of the Covid-19/Coronavirus epidemic, which occurs in China and surrounds the world, especially in the elderly, mostly death, the approach of some people and some countries to the subject in the elderly is saddening. In some countries, information is shared about the presence of a large number of elderly people in nursing homes, some countries exhibiting approaches that do not consider elderly people against the disease, in some countries, patients are preferred for treatment with the increase in the number of patients, and living units in their hospitals are removed from older patients and used for other patients. In our country, an approach that protects the elderly against the virus epidemic has been exhibited, but some unknowing individuals have dared to make our elderly people with whom we impose curfew a mockery. The gravity of the situation brought up the obligation to demonstrate the need to protect the elderly. For this reason, Hz. In the hadiths of the Prophet, there is a need to address the position of the elderly and to remind ourselves of our elderly people.

Keywords: Covid-19, Koronavirüs, Sunnah, Hadith, Elderly, Honor

Giriş

2019 yılı Aralık ayında Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 salgını, bütün dünyayı etkisi altına aldı, almaya da devam etmektedir. 18.06.2020 tarihi itibari ile Dünya genelinde Covid-19 vaka sayısı "8.340.000", hayatını kaybeden kişi sayısı da "446.135" olarak açıklanmıştır. Günler ilerledikçe sayılar katlanarak artmaktadır.¹ Dört aylık süreçte bu seviyeye ulaşan salgının, dört ay daha devam etmesi hâlinde hasta sayısının on milyonu ölü sayısının da beş yüz bini aşacağından korkulmaktadır.

Dünya genelinde virüsün yayılmasını önlemek amacıyla sosyal izolasyon ve karantina tedbirleri alınmakta ve sokağa çıkma yasağına varan uygulamalarla alınan önlemler her geçen gün daha da sıkılaştırılmaktadır.

Sosyal hayata getirilen sınırlamalar bütün nüfusu etkilemekle birlikte; etkiler, özel gereksinimli insanlar da bilhassa yaşlılarda ileri boyutlara taşmaktadır. Hastalığın ileri yaşlarda çoğunlukla ölümlerle sonuçlanması, hastalıktan ölenlerin büyük oranda yaşlılardan olması psikolojik travmalara sebep olabilmektedir. Yaşlıları yok sayan, alay konusu yapan tutumlar da ilave olunca olay vahim bir hâl almaktadır.

İspanya'da huzur evlerinde çalışanların kurumlarını terketmesi neticesinde çok sayıda yaşlının, olduğu yerde ölü olarak bulunduğu,² İtalya'da hasta sayısındaki artış nedeni ile ileri yaşlardaki hastaların tedavi edilmediği³ haberleri yapılmaktadır.

İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerin başlangıçta virüsün bütün topluma yayılmasına karşı bir tedbir almayarak sürü bağışıklığı kazanma yolunu tercih etmesi yaşlıları gözden çıkaran bir anlayışın hüküm sürdüğünü göstermektedir. İngiltere ve Hollanda'nın bu tavrı "Yaşlılar ölsün" demekten farkı yoktur. Zira virüse yakalanan gençler, genelde hastalığı yenmeyi başarırken yaşlılar vücut dirençleri düşük olduğundan salgına yenik düşmektedir. Hastalığın seyri ölümlerin yaşlılarla sınırlı kalmayacağı sonucunu ortaya çıkarınca tepkilerin artması üzerine bu tercihten vazgeçilmiştir.⁴

ABD'de Teksas Eyalet Vali Yardımcısı Patrick, ülke ekonomisinin normale dönmesi için yaşlıların kendilerini feda etmeleri gerektiği anlamında sözler söyleyebilmiştir.⁵ Ülkemizde de yaşlısına değer veren çoğunluğun yanında,⁶ sayıları az olmakla birlikte bazı kişiler, yaşlılarımıza virüslü muamelesi yapmaya⁷ ve alaya almaya cüret edebilmiş,⁸ dahası bir köşe yazarı, yaşlılar için 'Altmış beş yaş üstü parklarda oturan angutlarımız var'⁹ deme

1(CNNTÜRK, 3 Mayıs 2020)

2 (HG, 5 Mayıs 2020)

3 (İH, 5 Mayıs 2020)

4 (BG, 5 Mayıs 2020)

5 Faruk Beşer, "Yaşlılar Ölsün mü?", *Yenişafak*, (29 Mart 2020).

6 Ülkemizde yaşlıları virüse karşı koruma altına alan tedbirler, emekli maaşlarında yapılan iyileştirmeler, ikramiye ödemelerinin öne alınması, yaşlılık maaşlarının artırılması, 65 yaş üstü insanların koruma amaçlı olarak sokağa çıkmalarına sınırlama getirilmesi, kendilerine "vefa gurubu" adını veren ve çoğunluğu din görevlilerimizden oluşan sivil inisiyatifle yaşlılarımızın kapılarına kadar ihtiyaçlarının götürülmesi, maaşlarının PTT görevlileri aracılığı ile ayaklarına taşınması takdire şayan bir uygulama olmuş; yaşlılarımıza "siz bizim için değerlisiniz" mesajını kuvvetli bir şekilde vererek gönülleri mesrur eden bir yaklaşım olarak alkışı hak etmiştir. (HT, 5 Mayıs 2020) Dünya sağlık örgütü huzur evleri ile ilgili alınan önlemlerde Türkiye'yi takdir etti ve dünyaya örnek gösterdi. (İnternet Haber, (İT), Erişim 03.05.2020).

7 (ÇH, 5 Mayıs 2020)

8 (Y, 5 Mayıs 2020)

9 (MF, 5 Mayıs 2020)

hatasına düşmüştür.¹⁰

Bu durumlar, topluma bir nevi yük olarak telakki edilen zayıf kesimlerin ortadan kaldırılması olarak kendini gösteren Sosyal Darwinizmi hatırlatmaktadır. Darvencilik dar anlamda 'doğal seleksiyonu' vurgulayan görüşün adıdır. Buna göre tüm canlılar, doğal koşullarda ayıklanmakta, kurtulma ve çoğalma imkânı sağlayıcı varyasyonların doğal seleksiyonu ile gelişmektedir.¹¹ Bu öğretisi, varlıklar arasında; yardımlaşma, dayanışma, fedakârlık ve şefkati görmezden gelip, ilişkileri güçlü zayıf mücadelesinden ibaretmiş gibi göstermiştir. İdeolojik yaklaşımların etkisi ile sanı, hayvanlarla da sınırlı kalmayıp, insanlık için büyük dramların sebebi olan 'Sosyal Darwinizme'¹² dönüştürülmüştür.

Varlıklar arası ilişkiye mücadele/savaş olarak bakmak, zayıfların doğal olarak ayıklandığı (doğal seçim), güçlülerin ayakta kalabildiği hatta kalmaya ehak/layık olduğu anlayışının gelişmesine sebep olmuştur. Bu anlayışın sonuçlarından birisi de negatif ojenik uygulamalarıdır. *Eugenics/soyartımı* teorisi olarak somut bir hâl alan bu yaklaşım, toplumdaki yaşlı, hasta, sakat ve özürlülere bakıma karşı çıkmakta onların ölümünü çabuklaştırıcı fiillerin uygulanması (Negatif Ojenik) gelişmiş ırktan ve iyi yapılı olanların çoğalması (Pozitif Ojenik) kapsamında tedbirlerin alınmasının gereğine inanmıştır.¹³ Negatif ojenik yaklaşımı ile işe yaramaz olduğu düşünülen yaşlı, sakat, engelli ve hasta binlerce cana kıyılmıştır.¹⁴

Amerika'da Kızılderililerin, Afrika'da ise siyah derililerin sömürülmesi bu anlayışın tatbikatıdır. Bazen bu anlayış, "Benim bedenim benim kararım" yaklaşımıyla binlerce cana mal olan kürtaj olarak, bazen çöp kutularına atılmış bebek olarak, bazen kıyılara vurmuş çocuk olarak kendini göstermektedir. Mültecilere kapıları kapatan da sığınmacılara çelme takan da aslında bu anlayıştır. Bugün de yaşlıları yok sayan/yük sayan, ölüme terk eden, alaya konu eden ve "angut" demeye kadar varan bir anlayış olarak tezahür etmiştir.

Güçlü olanın ayakta kalacağına inanan, altta kalanın canının çıkmasının normal olarak algılanması gerektiğini düşünen bu görüşün aksine bir de yardımlaşan organizmaların ayakta kaldığını savunan bakış açısı vardır.¹⁵ Bu bakışa göre gökyüzü, rahmet kanatlarını açmış sağlam bir tavan,¹⁶ yeryüzü şefkatle salınan bir beşik kılınmıştır.¹⁷

Bu iki anlayış, ortaya iki farklı insan çıkarmıştır. Biri, ayak bağı olarak gördüğü zayıfı ezerek üstün insan olmak; bir diğeri, zayıfa destek olarak kâmil insan olmaktır. Birinde atılan bütün adımlar, üstün insan olma amacına ulaşmak için; diğesinde kâmil insan olmayı başarmak içindir.¹⁸

Kâmil bir insan olma hedefi, İslâm'ın ortaya koyduğu insan olma hedefidir. Bu hedefe omuz vererek, düşenin elinden tutarak, zayıfın ayağına gidilerek, mazlumun koluna

¹⁰ (YŞ, 5 Mayıs 2020)

¹¹ Yıldırım Cemal, *Evrin Kuramı ve Bağnazlık* (Ankara: Bilgi Yayınları, 1988). 51.

¹² Marshall Gordon, Çev., Osman Akinhay, Derya Kömürçü, *Sosyoloji Sözlüğü* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005). 129,130.

¹³ Recep Ardoğan, "Ekolojik Düzeni Okumada İki Yanlı Sosyal Darwinizm ve Ojenik", sayı: 18, Temmuz-Aralık 2011, 22.", *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayınları* 9, sy 18 (Aralık 2011): 22.

¹⁴ Bu çiftlikler Almanya'da kurulmuştur. Alman ırkını temsil ettiği düşünülen sarışın ve mavi gözlü bayanlar kamplarda toplanmış ve buralar sürekli olarak Alman Nazi birlikleri tarafından ziyaret edilmiştir. Ardoğan, "Ekolojik Düzeni Okumada İki Yanlı Sosyal Darwinizm ve Ojenik", 25.

¹⁵ Mehmet Görmez, "Açılış Konuşması", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve Merhamet Eğitimi" Sempozyumu: (15-17 Nisan 2011) Ankara*, 1. baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları ; İlmi eserler, 1043. 166. 30.

¹⁶ el-Enbiyâ: 21/32.

¹⁷ 78. Nebe: 78/6.

¹⁸ Reşat Coşkun, *Güneş Saati* (Erzurum: Aktif Yayınevi, 2017). 9-15.

girilerek, yaşının önünde eğilerek, arkasında yürünerek, üzerine şefkat kanatları gerilerek ve ayağının altına cennet serilerek ulaşılır.

1. Yaşlılık Psikolojisi

Yaşlı; “yaşı ilerlemiş, olgunluk çağında olan, tecrübeli, güngörmüş, canlılığını kaybetmiş, ihtiyar” anlamlarında kullanılan bir kavramdır.¹⁹ Yaşlılık, olgunlaşmanın tamamlanmasından sonra gittikçe yıpranma, yaşam fonksiyonlarının aksamaması, bozulması ve böylece ömür süresinin sonuna doğru gelme süreci olarak tanımlanabilir.²⁰ Yaşlanma, kronolojik, biyolojik, fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik boyutları olan, doğumdan başlayarak ölüme kadar süren ve kaçınılmaz olan bir olgudur.²¹

Her insan doğar büyür ve zamanla yaşlanır. Yaşlılık döneminde insanların hassasiyetleri yoğunlaşır. Hastalıklar,²² yorgunluklar, yoksunluk ve yetersizlikler, yaşlıların çevresindeki insanlara bağımlılıklarını bir kat daha artırmaktadır. Yaşlılıkta, her geçen gün güç-kuvvet azalmakta, beden yıpranmakta ve yorulmakta hâliyle ruhun arzu ettiği davranışları yerine getiremez hâle gelmektedir.²³ Saçların dökülmesi, beyazlaşması, dişlerin dökülmesi, deride ve kemiklerdeki dönüşümler, kamburlaşma gibi fiziksel değişimler²⁴ titreyen eller, bedeni taşımakta yetersiz kalan ayaklar hüznü sebep olmaktadır.

İlerleyen yaş ve ardından gelen birçok işi yapmaya güç yetiremezlikle meşgulliyet alanları elden çıkmakta, sosyal statü ve gelir kaybı yaşanmaktadır. Varlıktan darlığa düşer gibi, aile içerisinde çocukların bakımını üstlenen ebeveynlik rolünden çocukların bakımına muhtaç konuma düşmek, hizmet eder pozisyondan hizmet bekler pozisyona mecbur kalmak, yaşlı insanı “yük olduğu” düşüncesine ve değersizlik duygusuna kaptırabilmektedir. *Covid-19/Koronavirüsü* kapsamında bazı ülkelerin ve bazı insanların yaşlıları maruz bıraktığı durum tam anlamıyla değersizlik duygusunu yoğun olarak yaşatmaktadır.

Zaman ilerledikçe bedeninin iyice yorgun düşmesiyle, kendini savunamayacak ve öz bakımını yerine getiremeyecek pozisyona gelen yaşlılar, çevreleri ve hatta yakınları tarafından ekonomik imkânlarını istismar, fiziksel şiddet, psikolojik baskı, horlanma, terk edilme, çaresizlik vb. olumsuzluklarla kuşatılabilir. Bu durum, Kur’ân’da *Erzel-i ömür*²⁵ olarak tarif edilmiştir.²⁶ Hz. Peygamber’in Allah’a sığındığı, korunma ve himâye istediği olumsuzluklar arasında yaşlılık hâlinin de²⁷ zikredilmesi bu dönemin zorluklarına işaret etmektedir. Şairin;

¹⁹ Nevin Kardaş vdğr., “Örnekleri İle Türkçe Sözlük” (Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000). IV, 3518.

²⁰ Mehmet Akif Karan, *Biyolojik Psikolojik ve Sosyal Açıldan Yaşlanma* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007). 19.

²¹ Sefa Saygılı, *Yaşlılık Psikolojisi* (İstanbul: Türdav Yayınları, 2011). 17.

²² Yapılan araştırmalarda; yaşlıların %28’nde akciğer/solunum problemi, %28,8’nde kilo sorunu, %25,7’nde kansızlık, %23’nde idrar tutamama, %16,8’nde cilt hastalıkları, %15,7’nde prostat, %10,5’nde cinsi sorunlar, %13,1’nde konuşma güçlüğü, %8,4’nde guatr gibi hastalıklar bulunmaktadır. Nurullah Yücel, “Demanslı Yaşlıların Sorunları ve Demanslı Yaşlılara Kurumsal Bakım Modeli”, içinde *Yaşlılık dönemi ve Problemleri Tartışmalı İlimi Toplantı* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007). 123.

²³ Akif Köten, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Yaşlılara Saygı”, içinde *Yaşlılık dönemi ve Problemleri Tartışmalı İlimi Toplantı* (İstanbul: Ensar Neşriyat, t.y.). 267.

²⁴ Saffet Sancaklı, *Hadislerde “Yaşlılık Olgusunun” Değerlendirilişi* (İstanbul: Rağbet Yayınları, t.y.). 383.

²⁵ en-Nahl: 70/22; el-Hac: 22/5; Bu terim için ayrıca bk. Ebu’l-Hüseyn b. el- el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü’rî Müslim, *Sahîhu Müslim* (Lübnan: Dârü’l-mârifetü, 2005). Zikir, 57.

²⁶ Müslim, Zikir, ve-Duâ, Tevbe ve İstiğfar, 52.

²⁷ "...اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ وَالْكَسَلِ وَأَرْذَلِ الْعَمْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ وَفِتْنَةِ الْمَخِيَا وَالْمَمَاتِ..." Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmâil Buhârî, *el-Câmiu’l-Müsnedü’s-Sahîhu’l-Buhârî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), Deavât, 38; Müslim, Zikir ve Duâ, 52; Ebu İsmâ Muhammed b. İsmâ, *Sünenü’t-Tirmizî*, (Beyrut: Dârü’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1996), Deavât, 76; Ebu Dâvûd Süleymân b. el-Eş’as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd* (Beyrut: Dâr’u İbnü’l-Hazm, 2005), “Sâlât”, 32.

“Gençlik dediğin kitap okunmuş artık.
Eyyâm-ı bahâr uzaklaşmış kış artık.
Bir neşeli kuştı gençlik fakat heyhat!”
Gelmiş konmuş ötüp de uçmuş artık”²⁸

dizelerinde tercüman olduğu yaşlılık hâlet-i ruhiyesinin sıcak bir ilgiye şefkatli bir dokunuşa ne kadar muhtaç olduğunu resmetmektedir.

2. Hadislerde Yaşlılık

Hadislerde yaşlılık “el heram” kelimesine ilaveten “şeyhun kebîr” kavramıyla da ifade edilmektedir. Şeyh kelimesinin, içinde saygınlık olgunluk ve bilge kişilik anlamını barındırıyor²⁹ olması isimlendirmenin seçiminde özen gösterildiğini ortaya koyar. Hz. Peygamber isimlendirmeden başlamak suretiyle her vesile ile yaşlıları onurlandırmış, gönüllerinin incinmesine/incitilmesine fırsat vermemiştir. Yaşlılara sahip çıkılmasının gereğine işaretlerle, “Zayıf ve düşünlerinize dikkat ediniz. Zira siz onlar sayesinde yardım görür ve rızıklandırılırız.”³⁰ buyurmuştur. Burada bir taraftan topluma yaşlılara itina göstermelerinin gereğini emrederken diğer taraftan da kendini çevresine yük gören yaşlıların duygularını ‘hayır siz, Allah indinde kıymeti ölçülemez kimselersiniz’ mesajı ile onurlandırmıştır. Yaşlıyı dikkate almanın aynı zamanda toplum nazarında saygınlığını korumanın gereğine vurgu yapılmıştır.

Yaşlıya hürmetsizlik peygamberimiz tarafından “bizden değildir” uyarısı ile ikaz edilmeye sebep olmuştur. Bir keresinde Allah Rasûlü’nün konuşmasına odaklanan ashab-ı kiram arasında yaşlı bir kişi Hz. Peygamber’e ulaşmaya çalışıyordu. Yaşlı kişiye yardımcı olmakta ağır davranıldığını görünce “Küçüklerimize şefkat, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir.”³¹ beyanıyla ashabını uyardı. Namaza duracağı esnada yaşlı insanların arkalarda kalmasını kabullenememiş olacak ki ashabın omuzlarına dokunarak şöyle buyurmuştu: “Düz durun, karışık durmayın. Sonra kalpleriniz de karmakarışık olur. Namazda benim arkama yaşlı başlı olanlar dursun. Onların arkasına kendilerinden sonra gelenler dursun...”³² Hz. Peygamber Allah’ın beyti olarak bildiğimiz en müstesna yerde ve namaz gibi bir ibadette yaşlıların yerinin ön safta kendisinin hemen arkasında olduğunu belirterek öne almış, diğer sosyal ortamlarda onlara nasıl davranılması gerektiğini göstermiştir.

Cemaatle namaz esnasında yaşlıların dikkate alınması gerektiğini bildiren bir hadiste şöyle buyrulur: “Sizden biriniz, insanlara namaz kıldırıldığı zaman, hafif tutsun. Çünkü onların arasında zayıf, hasta ve yaşlılar vardır. Herhangi biriniz kendi başına namaz kıldığında ise dilediği kadar uzatsın.”³³ Yaşlılar ve zayıflar için namazın hafifletilmesinin istenmesi onlara İslâm cemaatinin göz ardı edilemez değerleri olduğu düşüncesini tattıracaktır. Ayrıca namazda dahi yaşlılara özel bir düzenleme yapıldığına göre hayatın diğer alanlarında yaşlıları dikkate alan düzenlemeler ihmal edilmemelidir.

Hz. Peygamber’in uygulamalarına baktığımızda bakıma muhtaç yaşlı insanların bir

²⁸ Gamida Kenar, *Ömer Hayyam Hayatı Düşünceleri Rübâileri* (İstanbul: Pusula Yayınları, 2014). 296; Hikmet Kayhan ve Gün Sazak, *Bir Şehidin Yolculuğu* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016). 96.

²⁹ Mehmet Arkal, “Yaşlıların Fıkhî Yükümlülükleri Tebliğinin Müzakeresi”, içinde *Tartışmalı İlmî Toplantı* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007). 100.

³⁰ Buhârî, Cihâd, 76; Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 69.

³¹ “... لَيْسَ مِنْكُمْ مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفْ شَرَفَ كَبِيرَنَا...” Ebû Dâvûd, “Edeb”, 58.

³² “... لَيْلِي مِنْكُمْ أَوْلُو الْأَخْلَامِ وَالنَّهْيُ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ...” Müslim, Salât, 123, Ebû Dâvûd, “Salât”, 95.

³³ “... إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيَخَفْ ، فَإِنَّ مِنْهُمْ الضَّعِيفَ وَالسَّقِيمَ وَالْكَبِيرَ...” Buhârî, “İlim”, 28, “Ezân”, 62, “Salât”, 183; “Müslim”, “Salât”, 183; “Tirmîzî”, “Salât”, 61; Nesâî, “İmâmet”, 35; bn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd er-Rebeî el-Kazvinî, *Sünen-i İbn Mâce* (Suudi Arabistan: Dâru’s-Selâm, 2000). “İkâme”, 48, 49.

süreliliğine bile olsa sahipsiz bırakılmalarına izin vermediği görülür. Cihad için özellikle de ölüm kalım niteliği taşıyan gazvelerde asker sayısı yani güç önemlidir. Sayıca Müslümanlardan kat kat fazla olan düşman ordusuna karşı insan gücüne son derece ihtiyaç olduğu hâlde cihada katılmak isteyen bir gencin yaşlı anne babasının varlığını öğrenen Rasûlullâh, *“Eğer Allah’tan mükâfat istiyorsan git anne babana hizmet ve ikramda bulun.”*³⁴ der ve genci orduya kabul etmez. Hz. Peygamber’in hizmete muhtaç yaşlı anne babası olanları sefere almak yerine onlara hizmete yönlendirmesi³⁵ yaşlılara şefkat yönüyle dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber’e biat etmek üzere bir adam gelir. *“Ben sana hicret etmek üzere biat etmeye geldim. Fakat arkamda iki yaşlı adam bıraktım.”* der. Hz. Peygamber ona; *“Dön, o ikisini ağılattığım gibi güldür!”*³⁶ diyerek adamı geri gönderir. Bu uygulamalar, arkada yaşlı insanları bırakıp farklı mekânlara, uzak beldelere göç edenlerin kararlarını bir daha gözden geçirmesini gerekli kılmaktadır.

Aile efradının ayrılıp gitmesinin ardından evi ile başbaşa kalan bir yaşlı, hatıraları arasında yaşayarak yalnızlığını bir ölçüde teselli etme imkânı elde edebilir. Ev-bark, eş-dost, komşu-yaren, yaşlı birey için sığınak olma fonksiyonunu bir ölçüde yerine getirebilir. Fakat hayatını geçirdiği ve parçası olduğu ortamdan alınıp yabancı bir mekâna götürülmesi, yaşlıyı hayatını anlamlı kılan bağlarından büsbütün koparmaktır. İnsanın doğup büyüdüğü yaşamını sürdürdüğü mekân, aynı zamanda hayat hikâyesinin defteri niteliğindedir, bir nevi hatıratır. Huzur evi olarak isimlendirilen kişi için taş ve topraktan başka anlamı olmayan bu mekânı tercih etmeye zorlanmak hayat hikâyesinden, yaşanmışlıklardan, anılardan koparılmak olduğundan yaşlı için endişe verici bir durumdur. Huzurevi, yaşamın geriye dönüşü olmayan son durağı, kabirden önce kabir, sağ iken mezara girmek gibidir. Burada huzur evlerinde sunulan hizmetlerin kötü olduğu gibi bir anlam çıkarılmasın. Huzur evleri sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak ihtiyaca binaen oluşturulmuş ve bakıma muhtaç insanların koruma altına alındığı çeşitli donatıları olan mekânlardır. Devletin, yaşlılarına sahip çıkması açısından da değerlidir. Burada işaret etmek istediğimiz husus yaşlı insanların yakın çevreleri ve özellikle çocukları tarafından çaresiz bırakılması ve huzur evine mecbur edilmesi, hayat hikâyesini üzerine inşa ettiği evinden barkından koparılmak durumuna düşürülmesidir. Yaşlı bir insan için, torunlarından, hatıralarının değer kattığı çevreden, bir parçası hâline geldiği evinden, komşularından alınarak adı huzurevi olan yeni bir mekâna taşınması kabul edilmesi zor bir durumdur.³⁷ Denizdeki balığı akvaryuma, ormandaki ağacı balkona, semada kanat çırpın kuşu kafese taşımak gibidir. *“Yaşlı insanın en önemli psikososyal sorunu yalnızlıktır. O çok lüks bir huzurevine veya hastaneye bırakılsa da eğer yalnızlık duygusuna kapılmışsa ani bir çöküş ve ölüm yaşayabilir. Çocuklarını ve torunlarını göremeyen anne ve babanın duyguları hayat yükünü zor taşır.”*³⁸

Yaşadığımız çağda kentleşme ve sanayileşmenin etkisi ile aile yapılarında geniş aileden çekirdek aileye doğru oluşan ve giderek hızlanan değişim, çocukların evlilik ya da görev nedeni ile evden ayrılmaları, hatta şehir değiştirmeleri, geride kalan anne babayı evlat özlemi, torun hasreti ve yorgun bedenlerinin üstesinden gelemeyeceği problemlerle baş başa bırakarak yalnızlaştırmaktadır.³⁹

Yaşlı insanların, çevrelerinde olanların eş dost ve akranların teker teker sonsuzluk

³⁴ Müslim, “Birr”, 6.

³⁵ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 33.

³⁶ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 32.

³⁷ Muhammed Kızılgeçit, *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine Psikososyal Bir Çalışma* (Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2015). 43, 44.

³⁸ Nevzat Tarhan, *Mutluluk Psikolojisi Stresi Mutluluğa Dönüştürmek* (Ankara: Timaş Yayınları, 2008). 113.

³⁹ Kızılgeçit, *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine Psikososyal Bir Çalışma*, 42, 43, 44.

diyarına göçmesi, nice yılları beraber geçirdikleri hayat arkadaşlarının, yakınlarının ve dostlarının bıraktıkları yeri doldurulamaz boşluklar⁴⁰ yalnızlık hissini artırmakta, ölüm endişesi duymaya sevk edebilmekte geçmişe özlemi derinleştirmektedir. Hastalar sağlığa, esirler özgürlüğe, mahkûmlar hürriyete kavuşma umuduyla yaşar. Fakat yaşlıların geçen her saniyesi gelen her günü onları daha da yaşlandırmaktadır. Gerçekleştirilememiş planlar, ya da yapılmış yanlışlıklar pişmanlık ve umutsuzluk oluşturabilmektedir.

Yaşlara göre umutsuzluk oranları üzerine yapılan bir araştırmada 16-20, 23-40 yaş gruplarının umutsuzluk skorları yaklaşık olarak aynı düzeyde kalırken, 40 yaş ve sonrasında umutsuzluk düzeyi artmakta ve yaşlıların en yüksek umutsuzluk skoruna sahip olan grubu oluşturduğu görülmektedir. Yaş ilerledikçe umutsuzluk düzeyinin yükselmesi, yaşlanmayla birlikte bireyin fiziksel kapasitesinin düşmesi, sağlık sorunlarının başlaması, umduklarına ulaşmada ümitlerin tükenmesi, hayal kırıklıkları, ayrılık ve ölüm gibi acı tecrübelerin yaşanması vb. sebeplerden kaynaklanabilir.⁴¹ Yaşlı bir insan bir adım ötesinde onu bekleyen; hastalığın olmadığı bir sıhhat, ölümün olmadığı yaşam, yaşlılığın olmadığı gençlik ve darlığın olmadığı bolluk yurdu cennetin⁴² varlığı ile teselli bulabilir.

Asasına dayanarak Hz. Peygamber'in yanına gelen bir ihtiyar, "Ey Allah'ın Rasûlü! Bazı hata ve günahlarım oldu, affolunur muyum?" diye sordu. Allah Rasûlü, şöyle karşılık verdi: "Allah'tan başka ilah olmadığıma şahitlik etmedin mi?" Bunun üzerine ihtiyar, "Elbette ve yine şahitlik ederim ki, sen de Allah'ın Rasûlüsün." deyince Hz. Peygamber "O hâlde, (önceki) bütün aldatma ve kötülüklerin affolundu."⁴³ sözüyle tedirginlik yaşayan sahâbîyi teskin etti. Aynı kapsamda değerlendirilecek farklı hadislerinde ise şöyle buyurdu: "İman edip Allah ve Rasûlü'ne gönülden bağlanan ve bu uğurda saçını ağartan bir insan, Allah katında hanesine sevaplar yazılarak, günahları bağışlanarak ve derecesi yükseltilerek mükâfatlandırılır.⁴⁴ "Kim saç ve sakalını Allah yolunda ağartırsa, bu (beyazlık) kıyamet günü kendisi için nur olur."⁴⁵

Yaşlılığın avantajlı yönleri; tecrübelerinin her geçen gün artması, aile içinde sosyal bir etkinlik olarak liderlik fonksiyonu icra edebilmeleri, torun sahibi olmalarıdır.⁴⁶ Kendilerine danışılıp fikirlerine başvurulmazsa, aile içi kararlarda fikirleri kâle alınmazsa, çekirdek aile oluşumu ve huzur evleri gibi uygulamaların etkisi ile torun duygusu yaşamaktan uzaklaştırılırlarsa, yaşlıların kendilerini gerçekleştirecekleri sosyal kanallar kapanmış olmakta nefes alacak alanları kalmamaktadır.

Hayatın son döneminde yaşlılar, karşılaştıkları hüznün verici sorunlarla mücadele edebilmek için, içsel kaynaklarının yanı sıra, sosyal destek kaynaklarına da yönelmektedirler. Bu nedenle fiziksel câzibesini yitirme konumunda olan yaşlı insanlar, fiziksel özelliklerinden ziyade, insan ilişkilerine daha çok önem verirler. Sevilme, takdir edilme duygusu elde etme ve sosyal destek görme arzusunda olabilirler. Yaşlıların sosyal destek ağı; aile, akraba arkadaş ve komşuların ilgi seviyesi ve toplumdaki gruplarla iletişim gibi ölçütlerle belirlenir. Özellikle iş hayatından ayrıldıktan sonra insanlara, arkadaşlara ve onların sağladığı sosyal desteğe daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Yaşlılar, arkadaşlık

⁴⁰ Lamia Levent, *Yaşlılara Saygı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 22.

⁴¹ Kızılgöçer, *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine Psikososyal Bir Çalışma*, 153.

⁴² "... تَحْيُوا فَلَا تَمُوتُوا أَبَدًا وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَصْبَحُوا فَلَا تَسْفَهُوا أَبَدًا وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَتَّيَّبُوا فَلَا تَهْرَمُوا أَبَدًا..." Tirmîzî, "Tefsîru'l-Kuran", 39.

⁴³ "...جاء رجل إلى النبي صلى الله عليه وسلم شئخ كبير يدعهم على عصا له فقال يا رسول الله إن لي غدرات وفجرات فهل يغفر لي قال ألسنت تشهد أن لا إله إلا الله قال بل وأشهد أنك رسول الله قال قد غفر لك غدراتك وفجراتك..." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 32., 172.

⁴⁴ "...من شاب شئبة في الإسلام كتب الله له بها حسنة وكفر عنه بها خطيئة ورفعها بها درجة..." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 11:550.

⁴⁵ "...من شاب شئبة في سبيل الله كانت له نوراً يوم القيامة..." Tirmîzî, "Fedâilü'l-Cihâd", 9.

⁴⁶ Mustafa Köylü, "Yaşlılık Döneminde Eğitim Ve Din Eğitimi Gerekli Kılan Nedenleri", içinde *Yaşlılık dönemi ve Problemleri Tartışmalı İlimi Toplantı* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 212.

ilişkileri ile sevgi, şefkat, güven, karşılıklı memnuniyet, bağlılık ve kabul elde ederler; dolayısıyla topluma olan uyumlarını devam ettirirler.⁴⁷ Bu zorlu dönem⁴⁸ insanın anne şefkatine muhtaç bebeklik zamanına benzemektedir. Sevgi, saygı ve şefkat onların ruhî anlamda besinleri olarak nitelenebilir. Yaşlı insanlar çevrelerinden ilgi beklerler. Gösterilen ilgiyi takdir edip mutlu ve huzurlu oldukları gibi, ilgisizlik de onları adeta kahretmektedir.⁴⁹

Toplumların geleceğine güvenle ve umutla bakmalarını sağlayacak göstergelerin başında, bedenen ve zihnen sağlıklı yetişmiş, öz güveni yüksek, sorumluluk bilinci gelişmiş, kimliğini ve kişilik inşasını sağlam temellere oturtabilmiş bir gençlik gelmektedir. Gönderildikleri toplumlarda en büyük değişimin ve dönüşümün öncüsü olan peygamberlerin nazarında gençlerin ehemmiyetli bir konuma sahip oldukları görülmektedir.⁵⁰ Bu noktada Hz. Peygamber, gençlerin yaşlılara karşı sorumluluk bilinci ile hareket eden bir şuurda olmalarına ehemmiyet vermiş, kendisine soru sormak üzere gelen bir heyette yaşlılar varken gençlerin söze atılmaları üzerine onları uyarmış sözü yaşlılara bırakmalarını istemiştir.⁵¹ Küçüklerin büyüklere selam vermesini emretmiş,⁵² yaşa hürmeten ayağa kalkılmasını istemiş,⁵³ vasıflarda denklik olduğunda imamlık için yaşta büyük olanı tercih etmiş,⁵⁴ âdeti gereği ikrama sağdan başladığı hâlde solunda daha yaşlı birisinin varlığını fark edince ona öncelik vermek istemiştir.⁵⁵ Varisleri bulunamayan bir terekenin kabilenin en yaşlısına verilmesini emretmiş, gençleri yaşlılara saygı gösterip sahip çıkmaya teşvik etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Herhangi bir genç, yaşından dolayı bir ihtiyara hürmet ederse Cenab-ı Allah da yaşlılığında ona hizmet edecek kimseler takdir edecektir."*⁵⁶

Buldukları ortamlarda yaşlı kemale ermiş insanların fikirleri için gizli veya açık 'artık onlar geride kaldı' 'sen yaşılanmışsın', 'daha orada mısın', 'fi senesinin fikirleri' gibi yaklaşımlarla öne atılıp büyükleri arkada bırakanlar çoktur. Bu gibi ortamlarda durumu fark edip müdahâle etmek, çığneden gururları ayağa kaldırmak şefkatin bir gereğidir. Hz. Peygamber şöyle buyurur: *"Ak saçlı Müslüman'a saygı, Allah'ın şanını yüceltmekten ileri gelir."*⁵⁷ *"İnsanları layık oldukları yere koyun."*⁵⁸ *"İhtiyar bir Müslüman'a, Kur'an'ın belirlediği sınırları aşmayan ve ondan uzak kalmayan bir Kur'an hafızına hürmet etmek ve adâletli devlet başkanına hürmet göstermek, Allah'a duyulan saygıdandır."*⁵⁹ *"Nice saç başı dağınık, kapılardan kovulan insan vardır ki yemin etse Allah onu doğru çıkarır."*⁶⁰

Ne yazık ki insanlar farkında olmadan nice gönülleri kırmaktadırlar. Hâlihazırda meydana gelen salgın hastalık sürecinde yaşlıların maruz bırakıldığı durumlar onlarda tamiri mümkün olmayan kırılmalara sebep olmaktadır.

⁴⁷ Mustafa Köylü, "Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi", *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü, (Ankara, Nobel, 2011), 174.

⁴⁸ er- Rûm: 30/54; el-Yâsîn: 36/68.

⁴⁹ Yaşar Yiğit, *Peygamberimiz ve Hoşgörüsü* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 138.

⁵⁰ Fuat Karabulut, "Gençlerin Kişilik İnşasında Nebevî Metod", *Sinop Üniversitesi Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu*, (Sinop: Sinop Üniversitesi Yayınları, 2016), 390, 391.

⁵¹ "...فَذَهَبَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ لِيَتَكَلَّمَ قَبْلَ صَاحِبِيهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَبِّرْ الْكَبِيرَ فِي السَّنِّ..." Buhârî, "Cizye", 12; Müslim, "Kasâme", 1.

⁵² "...يُسَلِّمُ الصَّغِيرَ عَلَى الْكَبِيرِ..." Buhârî, İsti'zân, 4; Tirmîzî, "İsti'zân", 14.

⁵³ S'ad b. Muaz geldiğinde *"efendiniz büyüğünüz için ayağa kalkın"* buyurmuştur. Buhârî, "İstizan", 26.

⁵⁴ "...فَلْيُؤْمَرُوا أَكْبَرُهُمْ سَبًّا..." Müslim, "Mesâcid", 291.

⁵⁵ "...أَنْتَ لِي أَوْ أُعْطِيَ هُوَ لِي..." Buhârî, "Eşribe", 19; Müslim, "Eşribe", 127.

⁵⁶ "...مَا أَكْرَمَ شَابٌ شَيْخًا لِيَبْتَهَ إِلَّا قَبِضَ اللَّهُ لَهُ مِنْ يَكْرَمِهِ عِنْدَ سِنِّهِ..." Tirmîzî, "Birr", 75; Ebû Davut, "Edeb", 58.

⁵⁷ Ebû Dâvûd, "Edeb", 23.

⁵⁸ Ebû Dâvûd, "Edeb", 23.

⁵⁹ "...إِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ إِكْرَامَ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ..." Ebû Dâvûd, "Edeb", 20.

⁶⁰ "...رُبَّ أُمَّعْتٍ أُعْبِرَ مَذْفُوعٌ بِالْأَيُّوبِ لَوْ أَهْمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرِهِ..." Müslim, "Birr", 138, "Cennet", 48.

Hiz. Ebûbekir, ziyaret etmesi ve Müslüman olması için yaşlı olan babasını alıp Hiz. Peygamber'e getirmişti. Allâh Rasûlü, "Bu ihtiyarı evde bıraksaydın da, ben onun yanına gitseydim ya!"⁶¹ dedi. Enes b. Malik'in ninesi Müleyke Hiz. Peygamber'i evine davet etmiş ve bu davet derhâl karşılık görmüştü.⁶² Medine'de kimsesiz yaşlı bir hanım vardı. Mescidin temizliği ile de ilgilenirdi. Rasûlullâh bir ara onu oralarda göremeyince soruşturdu. Öldüğünü söylediklerinde kendisine haber verilmediğine çok üzüldü. O zamana kadar yapmadığı bir şey yaptı ve yaşlı hanımın mezarına kadar gidip cenaze namazını kıldı ve duâ etti.⁶³

Hiz. Peygamber'in yaşlılara pozitif ayrımcılıkta bulunduğu şahit olmaktayız: Ailevî bir problemini dile getiren Havle bnt. Sa'lebe'ye; 'Havlecik, amcanın oğlu yaşlıdır onu anlamaya çalış.' diyerek kocasını hoş görmesini ister. "Havlecik" "amcaoğlu" tanımlamaları da şefkat açısından ayrıca dikkat çekmektedir.⁶⁴ Çok zorlu bir sefer olan Tebük Seferine mazeretleri olmadığı hâlde katılmayan üç sahâbiye sosyal ambargo uygulanmış beşerî ailevî ilişkilerin kesilmesi emredilmişti.⁶⁵ Üç sahâbîden biri olan Hilâl b. Ümeyye yaşlıydı. Hilâl'in eşi, kocasının yaşının bir hayli ilerlediğini, işlerini yapmaktan aciz olduğunu söyleyince kendisine hizmet etme izni verilmişti.⁶⁶ Rasûlullâh, yaşlandığı için hac yapamayan kişinin yerine bir başkasının hac yapmasına onay vermiş,⁶⁷ savaşta dokunulmazlıkları olanlar arasında yaşlıları da zikretmiştir.⁶⁸

Yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarına göre mesut olduğunu beyan eden yaşlı bireylerin oranı her geçen gün azalmaktadır. Yaşlıların ekonomik imkânları yükselmeye rağmen mutluluk oranları gerilemiştir. Yaşlıların en önemli mutluluk kaynağının eşleri, çocukları ve torunları olduğu, huzuru aile ortamında aradıkları tespit edilmiştir. Yaşlıların yarından fazlasının hayat arkadaşının/eşinin vefat ettiği ve tek kişilik ailelerin çoğunlukla yaşlılardan olduğu izlenmiştir.⁶⁹

Sonuç

Dünyanın çeşitli ülkeleri, Covid-19/Koronavirüsü'nün sebep olduğu salgın hastalık sürecinde yaşlıların özel gereksinimleri görmezden gelinmiş, dahası yük sayılarak yok sayılarak tedavide geri plana itilmişlerdir.

Yaşlılara zayıflara muamelenin altında yatan en önemli sebebin varlıklar arası ilişkiye bakış olduğu anlaşılmaktadır. Varlıklar arası ilişkiyi mücâdele olarak kabullenen anlayış, ayakta kalabilmek için yaşlıyı, zayıfı sorun olarak görmektedir.

Herbir varlığın, bütünün önemli bir unsuru ve mevcudatın tamamlayıcısı olarak yardımlaşma ve dayanışma esası/vazifesi ile yaratıldığına inanan/kani olan anlayış ise yaşlıyı ve zayıfı korumayı sorumluluk olarak görmektedir.

Yaşlılık, hassasiyetlerin yoğunlaştığı, yorgunlukların, yoksunlukların, yetersizliklerin ve yakınların desteğine bağımlılıkların arttığı, her geçen gün güç ve kuvvetin azaldığı, ölüm

61 " قَالَ هَلَّا تَرَكَتِ الشَّيْخَ فِي بَيْتِهِ حَتَّى أَكُونَ أَنَا أَيْتَهُ فِيهِ... " Ahmet, b.Hanbel, *Müsned*, 44: 517.

62 Müslim, "Mesâcid", 266.

63 Müslim, "Cenâiz", 71.

64 Ebû Dâvûd, "Talâk", 17.

65 9. Tevbe: 118.

66 Buhârî, "Meğâzî", 79.

67 " يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَذْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا ، لَا يَنْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ ، أَفَأَحْجُ عَنْهُ قَالَ نَعَمْ . وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ... " Buhârî, "Hacc", 1; Tirmizî, "Hacc", 85; Nesâî, "Âdâbü'l-Kudât", 10.

68 " لَا تَقْتُلَنَّ امْرَأَةً وَلَا صَبِيًّا وَلَا كَبِيرًا هَرْمًا " Ebû Dâvûd, "Cihâd", 8; *Muvatta* "Cihâd", 8, 9, 10.

69 (Tik Erişim 18 Nisan 2016)

duygusunun belirginleştiği bir dönemdir. Hz. Peygamber'in istiâzede buldukları arasında yaşlılığı da zikretmesi olayın ağırlığına işaret etmektedir.

Hz. Peygamber ciddi sayıda asker ihtiyacı olduğu hâlde bakıma muhtaç anne babası olan gençleri orduya almamış, yaşlıların yalnız bırakılmasını uygun görmemiştir. Zor zamanlarda dahi yaşlılara sahiplenilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Hz. Peygamber sözleri ve uygulamaları ile yaşlı insanlara toplumun en saygın en değerli, en öncelikli ve en ayrıcalıklı bireylerinden oldukları hissini yaşatmış, onurlarının örselenmesine izin vermemiştir.

Kaynakça

Ardoğan, Recep. "Ekolojik Düzeni Okumada İki Yanlı Sosyal Darwinizm ve Ojenik", sayı: 18, Temmuz-Aralık 2011, 22." *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayınları* 9, sy 18 (Aralık 2011): 1-36.

Arkal, Mehmet. "Yaşlıların Fikhî Yükümlülükleri Tebliğinin Müzakeresi". İçinde *Tartışmalı İlmî Toplantı*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.

Beşer, Faruk. "Yaşlılar Ölsün mü?". *Yenişafak*, (29 Mart 2020). <https://www.yenisafak.com/yazarlar/farukbeser/yaslilar-olsun-mu-2054688>

BG, Bir Gün, "Sürü Bağışıklığı Çöktü". Erişim 04 Nisan 2020. <https://www.gzt.com/jurnalist/ingilterenin-koronavirus-ile-imtihani-suru-bagisikligi-hata-miydi-3531296>

Cemal, Yıldırım. *Evrîm Kuramı ve Bağnazlık*. Ankara: Bilgi Yayınları, 1988.

Coşkun, Reşat. *Güneş Saati*. Erzurum: Aktif Yayınevi, 2017.

CNNTÜRK. "Dünyada Corona Virüsü Ölü ve Vaka Sayısı Kaç Oldu." Erişim 05 Mayıs 2020. <https://www.cnnturk.com/turkiye/dunyada-corona-virusu-olu-ve-vaka-sayisi-kac-oldu-iste-koronavirus-haritasi>

ÇH Çorum Hâkimiyet. "Yaşlılara Virüslü Muamelesi Yapmaktan Vazgeçin". Erişim 04 04 2020. <http://www.corumhakimiyet.net/guncel/yaslilara-viruslu-muamelesi-yapmaktan-vazgecin-h14774.html>

Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, Sünenü't-Tirmizî, thk., Beşşâr b. Avvâd., *Sünenü't-Tirmizî*. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1996.

Gordon, Marshall. *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev., Osman Akınhay, Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.

HG, Hürriyet Gazetesi. "İspanya'da Yaşlılar Huzur Evlerinde Ölü Bulundu". Erişim 04 Nisan 2020. <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-ismanyada-terk-edilmis-huzurevlerinde-kalan-yaslilar-yataklarinda-olu-bulundu-41476864>

HT, Haber Türk. "Yaşlıların Maaşları ve İhtiyaçlıların Destek Ödemeleri Evlerine Götürülüyor". Erişim 05 Nisan 2020. <https://www.haberturk.com/erzincan-haberleri/76927012-yaslilarin-maaslari-ve-ihytiacililarin-destek-odemeleri-evlerine-goturuluyor>

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd er-Rebeî el-Kazvinî., *Sünen-i İbn Mâce*. Suudi Arabistan: Dâru"s-Selâm, 2000.

İH, İnternet Haber. "Koronavirüs Felaketi Büyüyor Doktorlar İyileştirmek İçin Hasta Seçiyor Korkunç Ama Doğru". Erişim 04 Nisan 2020. <https://www.internethaber.com/koronavirus-felaketi-buyuyor-doktorlar-iyilestirmek-icin-hasta-seciyor-korkunc-ama-dogru-foto-galerisi-2089146.htm>

- İH, İnternet Haber. "DSÖ'den son dakika Türkiye açıklaması! Dünyaya örnek" Erişim 03.05.2020) https://www.internethaber.com/dsoden-son-dakika-turkiye-aciklamasi-dunyaya-ornek-2099804h.htm?utm_source=gazeteoku&utm_medium=referral
- Karabulut, Fuat. "Gençlerin Kişilik İnşasında Nebevî Metod". *Sinop Üniversitesi Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu*. Sinop: Sinop Üniversitesi Yayınları, 2016. 388-406
- Karan, Mehmet Akif. *Biyolojik Psikolojik ve Sosyal Açından Yaşlanma*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Kardaş, Nevin vd., "Örnekleri İle Türkçe Sözlük". C. I. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000.
- Kayhan, Hikmet. *Gün Sazak: Bir Şehidin Yolculuğu*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016.
- Kenar, Gamida. *Ömer Hayyam Hayatı Düşünceleri Rübaileri*. İstanbul: Pusula Yayınları, 2014.
- Kızılgöçer, Muhammed. *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine Psikososyal Bir Çalışma*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2015.
- Köylü, Mustafa. "Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitimi Gerekli Kılan Nedenleri". *İçinde Yaşlılık dönemi ve Problemleri Tartışmalı İlmî Toplantı*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Köylü, Mustafa. "Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi". *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü. Ankara: Nobel, 2011.
- Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve Merhamet Eğitimi" Sempozyumu: (15-17 Nisan 2011) Ankara. 1. baskı. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları ; İlmî eserler, 1043. 166. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Levent, Lamia. *Yaşlılara Saygı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- MF, Medya Faresi. "Parklarda Oturan 65 Yaş Üstü Angutlar". Erişim 04 Nisan 2020. <https://www.ensonhaber.com/yilmaz-ozdil-yasli-lara-angut-dedi.html>
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. el- el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî. *Sahîhu Müslim*. Lübnan: Dârü'l-Mârife, 2005.
- Müsned*. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1416.
- Ötken, Akif. "Hz. Peygamber'in Sünnetinde Yaşlılara Saygı". *İçinde Yaşlılık dönemi ve Problemleri Tartışmalı İlmî Toplantı*. İstanbul: Ensar Neşriyat, t.y.
- Sancaklı, Saffet. *Hadislerde "Yaşlılık Olgusunun" Değerlendirilişi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, t.y.
- Saygılı, Sefa. *Yaşlılık Psikolojisi*. İstanbul: Türdav Yayınları, 2011.
- Tarhan, Nevzat. *Mutluluk Psikolojisi Stresi Mutluluğa Dönüştürmek*. Ankara: Timaş Yayınları, 2008.
- TİK, Türkiye İstatistik Kurumu. "Gelir Ve Yaşam Koşulları Araştırması". Erişim 23. 08. 2016. www.rapory.tuik.gov.tr
- Yiğit, Yaşar. *Peygamberimiz ve Hoşgörü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, t.y.
- Y, Youtube. "Yaşlılarımıza Yapılan Terbiyesizliğe Bakın". Erişim 04 Nisan 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=hqF3IRJsdOk&t=1s>
- YŞ, Yeni Şafak. "Yaşlılar Ölsün mü?". Erişim 04 Nisan 2020. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/farukbeser/yasli-lar-olsun-mu-2054688>
- Yücel, Nurullah. "Demanslı Yaşlıların Sorunları ve Demanslı Yaşlılara Kurumsal Bakım Modeli". *İçinde Yaşlılık dönemi ve Problemleri Tartışmalı İlmî Toplantı*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.